

Acta Academiae Beregsasiensis

2014/1

ISSN 2310-1954

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

Acta Academiae Beregsasiensis

Науковий вісник

історія

Том XIII, № 1

Берегове–Ужгород
2014

УДК 001.2
ББК 72
А – 19

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20186-9986Р від 18.07.2013 р.

„Acta Academiae Beregsasiensis” засновано у 2000 році
та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці ІІ

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці
(протокол № 2 від 23.06.2014 р.)

ГОЛОВНІ РЕДАКТОРИ:

кандидат педагогічних наук І. Орос, доктор біологічних наук Й. Сікура

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

<i>І.Мандрик</i>	<i>доктор історичних наук (заст. гол. ред.)</i>
<i>М.Матьовка</i>	<i>доктор історичних наук</i>
<i>П.Федака</i>	<i>доктор історичних наук</i>
<i>В.Брензович</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>І.Самборовські-Нодь</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>Ю.Чотарі</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>А.Бочкор</i>	<i>кандидат історичних наук</i>

A-19 **Acta Academiae Beregsasiensis:** науковий вісник / Міністерство освіти і науки України, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ; гол. ред.: *І.Орос, Й.Сікура*. – Ужгород: ТІМПАНИ, 2014. – Том XIII, № 1. – 276 с. (серія: історичні науки)

У данному науковому віснику „Acta Academiae Beregsasiensis” Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ розглядаються актуальні питання наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів навчальних закладів та співробітників наукових установ не лише України, але і зарубіжних країн, які працюють у галузі історичних наук.

УДК 001.2
ББК 72

ISSN 2310-1954

© Автори статей, 2014
© Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці ІІ, 2014

ISSN 2310-1954

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

Acta Academiae Beregsasiensis

Tudományos folyóirat

történelem

XIII. évfolyam 1. kötet

Beregszász–Ungvár
2014

УДК 001.2

ББК 72

A – 19

Nyomtatott tömegtájékoztatási eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20186-9986P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2013.07.18-án

Az „Acta Academiae Beregsasiensis” 2000-ben lett alapítva és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg

Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2014.06.23., 2. számú jegyzőkönyv)

FŐSZERKESZTŐK:

dr. Orosz Ildikó, dr. Szikura József

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

dr. Bocskor Andrea

dr. Brenzovics László

dr. Csatáry György

dr. Fedaka Pavlo

dr. Mandrik Ivan (főszerkesztő-helyettes)

dr. Matyovka Mikola

Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya

KORREKTÚRA:

G. Varcaba I., Lőrinc M., Kordonec O.

TÖRDELÉS:

Kohut A.

A szerkesztőbizottság címe:
90202 Beregszász, Kossuth tér 6.,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola
Tel.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua

© A szerzők, 2014

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola, 2014

ISSN 2310-1954

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
FERENC RÁKÓCZI II. TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN INSTITUTE

Acta Academiae Beregsasiensis

Research Journal

history

Volume XIII, № 1

Berehove–Uzhhorod
2014

УДК 001.2
ББК 72
А – 19

Certificate of State Registration of Printed Mass Media, Series KB № 20186-9986P,
Issued by the State Registration Service of Ukraine, December 20th, 2013

The journal „Acta Academiae Beregsasiensis” was established in 2000 and is published by the
Publishing Council of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

Recommended to publication by the Scientific Council of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian
Hungarian Institute, record № 2 from June 23, 2014

EDITOR-IN-CHIEF:
dr. I. Orosz, dr. J. Szikura

EDITORIAL BOARD:

dr. Bocskor A.
dr. Brenzovics L.
dr. Csatáry Gy.
dr. Fedaka P.
dr. Mandrik I. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Matyovka M.
dr. Szamborovszkyné Nagy I.

PROOF-READING:
G. Varcaba I., dr. Lőrincz M., dr. Kordonec O.

MAKEUP:
Kohut A.

The address of editorial board:
Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute
Kossuth square, 6.
90202 Berehove, Ukraine
Tel.: (380-3141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua

© Authors, 2014
© Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian
Hungarian Institute, 2014

Зміст

ВАРОДІ НАТАЛІЯ: Документи про працівників Міжнародного Червоного Хреста в ужгородському архіві Служби безпеки України	13
МОЛНАР Д. СТЕФАН: Просторові зміни в розміщенні угорського населення Закарпаття в епоху Чехословаччини	33
САМБОРОВСКИ-НОДЬ ІВОЯ: <i>Дисципліна на периферію</i> . Чверть століття викладання нашої (угорської) національної історії на Закарпатті (1988/89–2013/14)	47
САКАЛ ІМРЕ: Плани щодо розвитку туризму на Закарпатті з 1939 року	64
МОЛНАР Д. ЄЛИЗАВЕТА: Обставини потраплення закарпатських угорців до таборів ГУЛАГу. Закарпатські жертви сфабрикованих процесів під час розбудови радянської влади	88
МОЛНАР ФЕДІР: Ставлення керівництва Мукачівської греко-католицької єпархії до русинської ідентичності у 1848–1849 рр.	104
ДАНЧ КРИСТИНА: Минуле та майбутнє великобerezького ткацтва	114
БОЧКОР АНДРЕЯ: Культурна дипломатія й національний імідж. Особливості угорсько-українських дипломатичних та культурно-дипломатичних відносин	126
ЧОТАРІ ЮРІЙ: З історії Ужанського жупного архіву (уривок з наукової праці)	156
РІШКО МАРІАННА: „Я змагався добрим змагом, віру зберіг...” Життєвий шлях владика Олександра Хіри за даними джерел	166
ФЕРКОВ ОКСАНА: Другети та заселення Ужанської жупи	178
ОРБАН МЕЛІНДА: Процес створення колгоспу в с. Серне в колективній пам'яті	186
ПОЛЛОЇ ДЕЗИДЕР – БРАУН ЛАСЛО: Історіометрія, тобто вимірювання історії?	198
ОЛЬГА ГЛОБА: Історичний аспект техніки мікроскопічного дослідження біологічних об'єктів у ХІХ столітті	226
ФОДОР КРИСТИНА: Історія управління Березького реформатського церковного округу в 1848-1914 рр. (за джерелами архіву Закарпатської реформатської церкви)	235
БОДНАР ОЛЕКСАНДРА: Розповсюдження радянської ідеології в Берегівському районі з 1945 по 1953 рік	249
СОЛОЙ БЕРНАДЕТТ: Значення викладання історії в міжнародній політиці у сфері нацменшин	261

Tartalom

VÁRADI NATÁLIA: Dokumentumok a Nemzetközi Vöröskereszt munkatársairól Ukrajna Állambiztonsági Hivatalának ungvári archívumában.....	13
MOLNÁR D. ISTVÁN: Kárpátalja magyar lakosságának térbeli átrendeződése a csehszlovák időszakban	33
SZAMBOROVSKYKÉ NYAGY IBOLYA: <i>Tantárgy a periférián.</i> Nemzeti történelmünk tanításának negyedszázada Kárpátalján (1988/89–2013/14).....	47
SZAKÁL IMRE: Tervek Kárpátalja turizmusának fejlesztésére 1939-ből.....	64
MOLNÁR D. ERZSÉBET: Kárpátaljai magyarok Gulag-táborokba kerülésének körülményei. Kirakatpercek kárpátaljai áldozatai a szovjetrendszer kiépítésének idején	88
MOLNÁR FERENC: A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye főpapsága és a ruszin identitás viszonyrendszere 1848–1849-ben	104
DANCS KRISZTINA: A beregi szöttes múltja és jelene.....	114
BOCSKOR ANDREA: Kultúrdiplomácia és nemzetkép. A magyar–ukrán diplomáciai és kultúrdiplomáciai kapcsolatok jellemzői	126
CSATÁRY GYÖRGY: Ung megye levéltárának történetéből (részlet egy tanulmányból) ...	156
RISKÓ MARIANNA: „ <i>A jó harcot megharcoltam, a hitet megőriztem...</i> ” Betekintés Chira Sándor püspök életútjába a források tanúságával.....	166
FERKÓ OKSZÁNA: A Drugethek és Ung megye betelepítése.....	178
ORBÁN MELINDA: A kolhozosítás folyamata Szernyén a kollektív emlékezetben	186
PALLAY DEZSÓ – BRAUN LÁSZLÓ: Histometria, avagy mérhető történelem?.....	198
HLOBA OLGA: A biológiai mikroszkóp-technika történelmi aspektusai a XIX. században.....	226
FODOR KRISZTINA: A Beregi Református Egyházmegye kormányzásának története 1848 és 1914 között (a Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltárában fellelhető források tükrében).....	235
BODNÁR ALEXANDRA: A szovjet ideológia terjesztése a Beregszászi járásban az 1945–1953-as időszakban	249
SZALAI BERNADETT: A történelemoktatás jelentősége a nemzetközi kisebbségpolitikában.....	261

Contents

NATÁLIA VÁRADI: Documents on the Workmates of International Red Cross in the Archive of the State Security Agency of Ukraine in Ungvar	13
ISTVAN MOLNAR D.: Spatial Changes in the Distribution of the Hungarian Population of Transcarpathia in the Czechoslovak Era	33
IBOLYA SZAMBOROVSKYNÉ NAGY: <i>Subject in the Periphery.</i> A Quarter of a Century of Teaching our (Hungarian) National History in Transcarpathia (1988/89–2013/14)	47
IMRE SZAKÁL: Development Plans of Transcarpathian Tourism from 1939	64
ELIZABETH MOLNAR D.: Circumstances of Getting the Transcarpathian Hungarians into the Gulag Camps. Transcarpathian Victims of Show Trials during the Building up of the Soviet Regime	88
FERENC MOLNÁR: The Relation Between the Hierarchs of the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo and Rusyn Identity in 1848–1849	104
KRISZTINA DANCS: The Past and the Present of Bereg Folkweave	114
ANDREA BOCHKOR: Cultural Diplomacy and National Image. The Characteristics of Hungarian-Ukrainian Diplomatic and Cultural Diplomatic Relations	126
GYÖRGY CSATÁRY: From the History of Ung County Archives	156
MARIANNA RISKÓ: <i>I fought the good battle, saved the faith.</i> Insight into the Life of Bishop Sándor Chira	166
OKSANA FERKOV: Drugeths and the Settlement of the Uzhanska Zhupa	178
MELINDA ORBÁN: The Process of Collectivisation in Szernye in the Collective Memory ...	186
DEZSÓ PALLAY – LÁSZLÓ BRAUN: Histometria or the Measurement of History?	198
OLGA HLOBA: The Historical Aspect of Microscopy Research Technique of Biological Objects in the Nineteenth Century	226
CHRISTINA FODOR: The History of the Governance of Bereg Reformed Church Diocese from 1848 to 1914 (Based on source materials of Archives of the Reformed Church of the Transcarpathian region)	235
ALEXANDRA BODNAR: The Propagation of the Soviet Ideology in the Beregszász District between 1945-1953	249
BERNADETT SZALAI: Significance of History Education in the International Minority Politics	261

A beregi szőttes múltja és jelene

Rezümé. A textil természetes része életünknek. A szövés egyesíti a szépérzékét és a technikai leleményességét. Munkámban arra próbáltam felhívni a figyelmet, hogy az emberiség nap mint nap elsétál olyan értékek mellett, ami van annyira megbecsült és drága kincs, mint például a francia csipke vagy a hollóközi asszonyviselet. Nekünk viszont a beregi szőttes a legdrágább. Így mit másat, ha nem a saját népművészetünket védjük és óvjuk. Ez minden ember feladata. Hiszen a Kárpátok lábánál olyan közösség él, akik megélik a néphagyományokat, és büszkén népszerűsítik azt.

A tanulmányban bemutatom a népművészetet és annak egyik remek helyi ágát, a beregi szőttes művészetét a felfedezésétől napjainkig – mindezt történelmi keretbe helyezve. Mivel szakirodalom kimondottan nem foglalkozik a témával, így többnyire népművészek elmondásaira és a sajtóban közölt riportok alapján nyertem információkat.

Резюме. Текстиль є природним атрибутом нашого життя. Ткацтво поєднує в собі почуття краси та технічної винахідливості.

У публікації зроблено спробу звернути увагу на те, що люди щодня проходять поруч таких речей, які треба цінувати не менше французьких мережив або національного жіночого вбрання селища Холлокев / Hollókő/. Для нас найдорожчими є березьке домоткане полотно. Тому наш обов'язок, наше завдання – захищати наші народні ремесла й традиції, популяризувати їх.

У роботі з'ясовано, що таке народне мистецтво і представлено одну його чудову галузь – березьке ткацтво, його історію від появи до наших днів.

Оскільки спеціальна література не займається цією темою, інформацію в основному зібрано з публікацій у пресі та з розповідей народних майстрів-ткачів.

Abstract. Textile is naturally part of our lives. The weave combines a sense of beauty, as well as technical ingenuity. In my study, I tried to draw attention to the fact that the mankind ignores such valuable treasures as French lace or traditional women's dress of Hollókő. For us, however, the most valuable treasure is Beregi szőttes, which is homespun made in Bereg. In the study, I have outlined what folk art itself is, as well as presented one of its great local branches, the art of Beregi szőttes right from its discovery to the present time. All this information is put in a historical frame. Since there is basically no specialized literature dealing with this topic, the information is obtained from published reports and from folk artists.

A századfordulótól távolodva egyre csökken azok száma – még a művészetek iránt érdeklődők közt is –, akik a népművészet, a népi díszítőművészet fogalmával, annak tartalmával többé vagy kevésbé tisztában vannak. Maga a nép fogalma is más tartalmat kap ma, mint a múltban, például az iparosodás előtt. Minden népművészeti ágnak van története. Van egy bizonyos szülőföldje, és vannak apói és éltető gondozói. A kárpátaljai nép ismeri a híres kalotaszegi hímzéseket, a kalocsai pingálásokat és a matyó mintát. A magyar nép büszke mindezekre.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 5. évfolyamos magyar nyelv és irodalom, valamint történelem szakos hallgatója. A tanulmányt dr. Bocskor Andrea lektorálta. * Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Кафедра уг. мови та літ., Кафедра історії та суспільних дисциплін, V/10 курс. * Ferenc Rákóczi Transcarpathian Hungarian Institute, Filology Department, History and Social Sciences Department, volume V/10.

Amikor „kinyitjuk” a szemünket, akkor a népművészet végtelen tárházát láthatjuk szülőföldünkön, itt, Kárpátalján. Ez a hely minden egyes népművészeti irányzatban jeleskedik. Büszkék lehetünk festőinkre, fazekasainkra, kosárfonóinkra és a híres szőtteskészítőinkre. Jelen munka rávilágít Kárpátalja Európa-szerte ismert népművészeti ágaira, különös tekintettel a beregi szőttesre. Ezzel a témakörrel kevesen foglalkoztak eddig, megfelelő szakirodalom nincs. Gyakorlatilag csak a népművészek elmondásaira tudunk hivatkozni. Ők azok, akik ismerik a beregi szőttest megszületésétől fogva.

Bereg megye különböző helyein találkozunk beregi szőttessel foglalkozó népművészekkel, például Beregújfaluban, Nagyberegen, Kígyóson, Nagydobronyban és Dédában. Napjaink rohanó világában nehéz rátalálni nemzetünk igazi értékeire, pedig ezek a dolgok különböztetnek meg bennünket más néptől vagy tájegységtől. Kis közösségünk gyöngyszemei.

A falvainkban lassan kihál az a nemzedék, amely még látta, hogyan természetik a kendert, részt vett annak feldolgozásában, háziszőttéseket készített. Ugyanis régen a lányok és asszonyok a hosszú téli estéket kézimunkázással töltötték. A mai nemzedék már nem ebben a kultúrában növekszik. Legfeljebb csak népművészeti szakkörökön, vagy még esetleg az iskolai munkaórán tanul vagy tanulhat meg hímezni. De szerencsére ezt az állapotot népművészeink igyekeznek megváltoztatni, ugyanis céljuk megszerettetni és szükségessé tenni a hagyományápolás fontosságát, mert – ahogy a mondás is tartja – akinek van múltja, jövője is van.

A közelmúltig legfeljebb örökségnek tekinthettük a szőttéseket, a szövés eszközeit, sőt gyakran annak sem: feleslegesnek ítélve egyszerűen mellőztük vagy kidobtuk a múlt relikviáit. Néha valaki áruba bocsátotta, vagy a még ünnepi alkalmakra készítetteket a mindennapos használatra fogta be, és így azok tönkrementek. Ez az oka annak, hogy ezekből az eszközökből, valamint szőttesekből és hímzésekből kevés maradt épségben.

Szövés mint népművészeti ág

A beregi szőttes készítése része a hagyományos beregi népi kultúrának, népi művészetnek. Történetével átfogóan még senki sem foglalkozott, így ezt a vállalkozást egy rövid fogalmi bevezetővel szükséges kezdeni.

Egy nép kultúrájának minden nemű megnyilatkozását egy kosárba foghatjuk, a népművészet kosarába. **Népművészet** – tágabb értelemben valamennyi népművészeti ágazat (népköltészet, népzene, *népi tánc*, díszítőművészet, népviselet) elnevezése, szűkebb értelemben tárgyak művészi megformálása. A paraszti társadalmak tárgyi felszerelésében nem különülnek el a „műalkotások”, mint az újkor óta az európai felsőbb társadalmi rétegekében a képzőművészet körébe sorolt táblaképek, szobrok, grafikai lapok. A parasztok nem vonnak határt „népművészeti” és „nem népművészeti” tárgyaik közt, és ezt a határt a népművészet fogalmával dolgozó etnográfus is csak viszonylagosan tudja kitézni. A paraszti

tárgyi világokban ugyanis minden tárgynak van esztétikai funkciója is, ennek jelentősége azonban nem egyenlő a különböző tárgyféleségeknél. A közvélemény és a néprajzi kutatás is elsősorban azokat a tárgyakat sorolja a népművészet körébe, amelyeken az esztétikai funkció fontossága megnőtt a célszerű használhatóság ellenében. Ezek általában ünnepi szerepű szertartásokhoz és szokásokhoz kötött, a mindennapi használatból kivont, megkímélt és így hosszú életű, igen gyakran díszített tárgyak, vagyis a paraszti tárgyi világoknak a mások, a közösség szeme elé szánt „reprezentációs szférája”. A népművészet köréből azonban nem rekeszthetjük ki a mindennap használt egyszerű eszközöket sem, részben mivel ezeknek a megformálásánál is érvényesülnek az esztétikai normák („szépnek kell lenniük”), és így forrásul szolgálhatnak a készítő-használó emberek ízlésének, esztétikai elképzeléseinek a megismerésére, részben mivel számunkra (más történeti korszakban élő, más társadalmi rétegekhez tartozó vizsgálók számára) művészi értéket jelenthetnek.¹

A népi díszítőművészet illetőleg népművészet alatt tehát a parasztság tárgyformáló, tárgyat díszítő művészi alkotótevékenységét kell érteni. A nép, vagyis a használó oldaláról nézve a kérdést azt mondhatnánk – Viski szavaival élve –, mindez „akkor válik népvivé, ha a nép elfogadja, esetleg áthasonítja, közösségébe iktatja – hagyományként nemzedékről nemzedékre örökíti.”²

Fél Edit a Magyar Néprajzi Lexikonban a szőttest definiálja és megfogalmazásában az „a szövés révén létrejövő kelme, mely mintázata tájegységenként változó és jellegzetes. A szőttes szélesebb értelemben valamennyi – parasztemberek által készített vagy számukra specialisták, kézművesek által gyártott – kender-, len-, pamut- és gyapjú szőttes – különleges gonddal előmunkált fonálból különleges gonddal szőtt vásznak, amelyek minden dísz nélkül is ünnepélyes szerepre vannak hivatkozva. A szőttéseket a maguk anyagában különleges módon vezetett fonalakkal mintáznak.”³

A szövés a legrégebbi mesterségek egyike. A hétköznapi használt szőttések egyszerűek voltak, de az ünnepi darabokat igyekeztek színessé varázsolni. A falusi élet minden egyes eseményének megszületett a maga jellegzetes szőttes darabja.⁴ A szövés az agyagedény készítésével egyetemben, a legrégebbi mesterségek közé tartozik.⁵ Tarján Gábor a következőképpen fogalmazza meg, mi is az a szövés: „A szövés az a művelet, amellyel az egymásra merőleges irányban haladó fonálrendszerek fonalaikat különböző módon keresztezik, hogy a fonalakkal összefüggő lapokat készítsenek. A hagyományos paraszti kultúrában a viselet és a háztartásban használatos textilfélék előállítására házi munkának számított. A szövésről is

¹ FÉL EDIT – HOFER TAMÁS – K. CSILLÉRY KLÁRA: *Népművészet*. In Magyar Néprajzi Lexikon, 3. Budapest, 1980. 742-749. p.

² DOMANOVSKY GYÖRGY: *A magyar nép díszítőművészete*. I. kötet. Akadémia Kiadó. Budapest, 1981. 7-8. p.

³ FÉL EDIT: *Magyar Néprajzi Lexikon*. Akadémia Kiadó. Budapest, 1982. 110. p.

⁴ PERCEL ERZSÉBET: *Szőttes*. Képművészeti Alap Kiadóvállalata. Budapest, 1962. 51. p.

⁵ DOMANOVSKY GYÖRGY, 1981. 144. p.

elmondható, hogy különböző időszakok hagyatékából tevődik össze. A mintásra szőtt szedetttes vásznat már a középkori források említik. Elkészítése komolyabb tudást igényelt, de az ügyesebb parasztszonyok a hagyomány alapján megtanulták, értettek hozzá.”⁶

A szövés története

A magyar kultúrkör részét képező beregi szöttes kialakulását valamilyen kezdetleges tudásra kell alapoznom. Arra az alapra, hogy fa nélkül nem lesz gyümölcs. S ennek a fának valahol gyökereznie kell. Így kellett a szövés nevű törzsről kihajtania. De hol gyökerezik vajon a szövés? Erre a kérdésre a megfelelő választ a további sorok adják meg, amelyek részletes beszámolót nyújtanak arról, hogy a magyarok körében hogyan terjedt el a szövés mint mesterség, s majd mint művészet.

A történészek úgy vélik, hogy a honfoglaló magyaroknál az asszonyok feladata volt a szövés: ruhaneműk, szőnyegek, nemezek készítése. Ezek mindennapi használatra készültek, így hamar elhasználódtak, nagyon kevés darab maradt fenn ásatások során az utókorra. A hun lányok színes öveket tudtak szőni, ruházatukat gyakran hímezték. Korabeli sírokban gyönggyel díszített inggallérokat, aranyszálas hímezéseket találtak. A vásznak nem lenből, hanem kenderből készültek.

Az Árpád-házi királyok udvarában szövőműhelyek működtek, Szent István felesége, Gizella királyné hímező műhelyében magyar lányok is dolgoztak. Jellegzetes hímező öltéssel látták el munkáikat.

A fonó- és szövőiparok székhelyéül szolgáltak a városok az Anjou királyok uralkodása idején. A szőnyegszövés színvonalát növelte a franciaországi Arrasból hozott szőnyegszövő, amelyet Zsigmond király nevéhez fűzhetünk. A hazai szövőipar mellett a szövőcéhek fejlődésének lendületét és virágkorát a reneszánsz hozta magával, Mátyás király uralkodása és fényűző udvara. A művészek és mesterek egyenesen Itáliából érkeztek, a finom posztókat pedig Németországból hozták. A reneszánsz után egy kedvezőtlen időszak következett, a török megszállás rányomta bélyegét a kor textiliparára is, motívumaikban ma is tükröződik a török hatás. A reneszánsz és török motívumok, kompozíciós módok elevenen és közvetlenül jutottak el a néphez az udvarházakban dolgozó mesterek által. Varró mesterek és mesterasszonyok irányították a kastélyban és az udvarházak hímező műhelyeiben a jobbágyok munkáját. Azokat a kézimunkákat, melyeket úrnőjük számára, a maguk részére is hasonló módon készítettek el, akár lányaik kelenyéként. Így honosodott meg és olvadt be az úri hímezések motívumvilága, szerkesztése és színezése a népi hagyománykincsbe. A reneszánsz és török stílusból ötvöződött úri hímezés hatása a mai napig tart népművészetünkben. Sok úri hímezés maradt fenn a 16–17. századból. A keleti technikákat csodálva Mária Terézia is a selyemhernyó tenyésztését szerette volna meghonosítani az országban. Nem sokkal ezután a paraszti háziipar fejlődése a 19. század utolsó két évtizedében

⁶ TARJÁN GÁBOR: *Folklór Népművészet Népies Művészet*. Tankönyvkiadó. Budapest, 1991. 51. p.

hozzájárult a népművészet és az iparművészet fellendüléséhez: erőteljes színvilág, vidám hang, a szigorú szerkezet lazulása jellemezte a stílust. Ezt az értékrendet és esztétikai nézetet hanyagolták el a következő században.

A 20. században egyfajta hanyatlás volt jellemző a szövés hagyományát illetően. A szőttesek szépségét, esztétikai értékét, magának az anyagnak az eredeti szépségén kívül a díszítőelemek elrendezése adja. A szőttesek legjellegzetesebb díszítményei a különböző technikával beszőtt csíkok. Ezeknek a funkciója kettős: egyrészt mint osztoelem tagolja a szőttes felületet, másrészt magukban is jelentést hordoznak. Például a csíkok száma határozza meg a szőttes funkcióját. A kézi szövés feladata a hagyományörzés, egyéni, egyedi igények megfogalmazása, teljesítése.⁷

Szimbólumok és jelentésük

A népművészet esztétikai értékét, alkotó művészeti tudatosságát illetően megoszlanak a vélemények. A hagyományos felfogás a díszítmény jellegét hangsúlyozta, és ezt igen régi korokból eredeztette. Később a szimbolikus értelmezés bukkant fel: motívumokban szakrális vagy világnézeti elemeket véltek felfedezni, a szín-szimbolikát a társadalmi helyzet felismerésének tekintették, stb.⁸

Mint minden népművészeti ág, így a beregi szőttesnek is van motívumvilága. A szőttesnél megtalálható minták mindegyikének külön jelentése és célja van, egy-egy alkalomra készültek. Az emberi kultúra működése elválaszthatatlan a jelek és jelképek használatától. Az emberi közösségek létezése feltételezi a jelekre épülő folyamatos kommunikációt. A jelek nem önmagukban élnek csupán, hanem szabályok által meghatározott rendszereket alkotnak. A népművészet jel- és képvilága, összefonódása a mesék és mítoszok jelképeivel, s végül a nyelvi képes beszéd fordulataival együtt építi fel az etnikus közösség kultúráját, ugyanis éppen az tesz egy csoportot közösséggé, hogy van saját nyelve, stílusa, vannak sajátos, maga alkotta jelképrendszerei.

Ha a 19. századi magyar népművészeti tárgyakat nézzük, úgy egyértelműen az a válasz, hogy zömmel természetelvű, vagyis a természetből vett előképek ornamentális átírásai alkotják a motívumok nagy részét, a mértanias (geometrikus) elemeknek lényegesen kisebb a szerepük. A 19. és 20. századi magyar népművészet motívumkincse túlnyomórészt növényi elemekből áll. A díszítmények egy részének szimbolikus értéke van.⁹

A beregi szőtteseken felismerhetjük a gránátalma, a tulipán, a Rákóczi- és a farkasnyomos mintákat is. A gránátalma szimbolikája az alma és a sokmagú gyümölcsök jelentésköréhez kapcsolódik. Almaként az újjászületés és a halhatatlanság, a sok mag miatt pedig a születés és a termékenység együttes jelképe. A néphit

⁷ DOMANOVSKY GYÖRGY, 1981. 144–145. p.

⁸ *Magyar folklór*. Szerk: VOIGT VILMOS/ Művészet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 543. p.

⁹ DOMANOVSKY GYÖRGY. 1981. 50–52. p.

a legtisztábbnak tartotta minden gyümölcsök között, hisz soha nem megy bele féreg.¹⁰ A tulipánminta, mint általában a virág, a nőiességet jelképezi. A francia virágnyelvben a szerelem megvallásának a jele. A tulipánjelképek elemzése során kiderült, hogy női jelképről van szó.¹¹

Kárpátalja kulturális élete és népi művészete a II. világháború után

A beregi szöttes múltjának és jelenének megismerését mindenképpen az újrafelfedezése időszakától, a II. világháború utáni immár Szovjetunió kötelékébe került Kárpátalja légkörének rövid áttekintésénél kell kezdenem.

A második világháború után 1946 májusától érkeztek haza a Kárpátaljáról kényszermunkára elvitt 18–50 év közti magyarok első csoportjai. A helyi pártapparátus már ekkor elindította a kulákliszták összeállítását, a kötelező államkölcsön jegyzését és a beszolgáltatások szigorú végrehajtását. A legcsekélyebb ellenállást is általában donyECKI kényszermunkával szankcionálták.

Kárpátalja irodalmi, művészeti és általában véve kulturális, közművelődési életében az elmúlt évszázad során egymástól jól elkülöníthető szakaszokról beszélhetünk, melyek egybeesnek a történeti értelemben vett korszakokkal.

A vidéken igen nagyszámú és kiterjedt kulturális intézményhálózat alakult ki, ami a gyakorlatban nem jelentett mást, mint a falusi klubok tömegét. Ezekkel többnyire egy tető alatt volt a könyvtár és a mozi is, kielégítve ezzel a szocializmus elvárását az emberek nevelésére és szórakoztatására.¹²

Kárpátalja jelenlegi gazdag népművészete (a hímzés, a fafaragások, a kerámia, a szöttes) közelít tiszta forrásaihoz. Korábban a népművészet művelőit is felülről irányították. Hamis, álnépművészeti alkotások jöttek így létre, a harsány politikai plakátok szintjére süllyedve. A pártot dicsérő hímes tojásokat pingáltak, ilyen felíratú szöttesek készültek, a magyar népdalokat csasztuskákká torzították a túlbuzgó álnépművészek. E kultúrszemét között azonban szerencsére időnként megcsillantak a tiszta forrásból táplálkozó alkotások. Igazi népi hagyományokat őriznek a beregszászi Prófusz Marianna, a nagyberegai Antonik Katalin, a kigyósi Derceni Viola és lánya, Kovácsné Derceni Ibolya, valamint mások beregi szöttesei, hímzései. Az általuk készített beregi „csillagos szegfűs”, „Rákóczi-mintás”, „beregai tulipános” szöttesek, hímzések Kijevben, Moszkvában és külföldön rendezett kiállításokon is sikert arattak. Nagydobronyban és környékén az úgynevezett „dobronyi piros rózsa” minták a jellemzőek. Nincs olyan lányos ház a vidéken, ahol ne készülne „tulipános” vagy „kiscsillagos” díszpárna.

¹⁰ *Jelképtár*. Szerk: HOPPÁL MIHÁLY – JANKOVICS MARCELL – NAGY ANDRÁS – SZEMADÁM GYÖRGY. Helikon Kiadó, Gyula, 2000. 75. p.

¹¹ Uo. 225. p.

¹² *Kárpátalja 1919-2009*. Szerk: FEDINEC CSILLA – VEHES MIKOLA. Argumentum Kiadó és Nyomda Kft. Budapest, 2010. 320. p.

A beregi szőttes felfedezése, népművészei

Valahol a legelején kell elkezdenem. Azzal az emberrel kezdem, aki elsőként szeretett bele Bereg megye legnagyobb büszkeségébe. Méltán mondható, hogy ha az a személy nem lett volna, akiről szólnak elkövetkezendő soraim, akkor nem kerül nyilvánosságra a kincs, amit rejtettek azok a ládák.

Antónikné Polónyi Katalin munkássága

„Egész életemben azon fáradoztam, hogy bebizonyítsam: ezen a tájon olyan gyönyörű népművészeti alkotások születtek, amelyek méltóak a világ figyelmére. Amikor a beregi szőttesek, hímzések a Szovjetunió nagyvárosai után kiállítások révén eljutottak Kanadába, Japánba és a világ megannyi más országába, nagy elégtételt éreztem. Mert arra gondoltam, hogy akik megcsodálják ezeket a szépséges alkotásokat, előbb-utóbb levonják a megfelelő következtetést: ha itt ilyen gyönyörűséges dolgok születnek, akkor lennie kell egy népnek is, amely ezeket megalkotta. Ily módon vált a beregi szőttes az itt élő magyarság létének fényes bizonyítékává.”

A kárpátaljai magyar falvak népe elveszetté és kiszolgáltatottá vált a második világháborút és az elhurcolásokat követően. A férje révén az '50-es években érkezett Polónyi Katalin Nagyberegre, s a szegénység mellett a reménytelenséget tapasztalta a faluban, a gyászt. Sokan a háborúban elesett, légerekben odaveszett férjüket, apjukat, gyermeküket gyászolták. Ekkor a férje kolhozelnök volt a községben, s egy Kocsi Ida nevezetű néninél kaptak tisztaszobát és konyhát. Esténként összegyűlt a falu, a szomszédok társalogni ültek össze az áramkimaradások miatt petróleumlámpa mellett. Beszélgetni volt miről, szomorúságát és fájdalmas veszteségét mindenki megosztotta. Ám a fiatalabbak vittek magukkal kézimunkát: foltozni, varni valót.

Az olcsó és igénytelen díszítőmintákat gyakran keverték a falubéliek az új technikákkal. Kérésére azonban előkerültek a nagy- és dédmamák által szőtt abroszok, dísz- és komakendők, párnahuzatok és ruhadarabok. Egy kockás lapra rajzolta át azok mintáit és rendszerezte: időben, színben és mintában. A beregi gyűjtőnév alatt, vagyis a Tiszahát magyar falvaiban született mintákat három nagy csoportra osztotta:

Az 1. csoportba kerültek a helyi asszonyok által készített legegyszerűbb minták, melyeket saját kezűleg, keresztszemes öltéssel varrtak ki kendőikre, abroszaikra. Ez háromtól kezdődő 12–16 soros szélminta, cakk sok változata, a kisszegfű vagy a levele indás apróvirágos, de geometrikus minták alapján képződő csoport. Tehát ezen a tájon maguk a falusi asszonyok fejlesztették ki és adták tovább nemzedékről nemzedékre ezt a gyönyörűséges mintakincset. Az idők folyamán bővültek, nagyobbodtak, formát és nevet kaptak ezek a minták, csak a színek maradtak a régiéik, éspedig a piros-kék. Igaz a 20. század 20-as éveitől a kék színt részben

felváltotta a fekete. Nagybereg és a környék falvai esetében ilyen nevezetes minta a farkasnyomos, a makkos-leveles, török szegfűs, a tulipános és hosszú sora van még.

A 2. csoportba tartoztak azok a minták, melyeket a középkor és újkor hajnalán vándor takácsok és mesterlegények hoztak különböző tájakról vidékünkre.

A 3. csoportba a jövevényminták kerültek. Ugyanis amikor meglátott egy teljesen idegen mintát, biztosra vette, hogy a nagymama, aki szötte-hímezte, tősgyökeres, helyi származású, vagy más vidékről került menyecskének ide és hozta kelengyéjével együtt.

Polónyi Katalin tanácsára az Ungvári Népművészeti Központba vitték el az első kézimunkáikat, amelyek zsúrizésen estek át, miután a szintén Ungváron működő Kézművészeti Alap zsűritagjai is bíralták a munkákat. Ennek következtében több nagyvárosi ajándéküzletben is megvásárolhatók és megrendelhetőek voltak a beregi szöttesek.

Antónikné Polónyi Katalin nagy elképzelése egy műhely berendezése volt az üresen álló kolhoz épületében, de alaposabb megvitatás után a szövőasszonyok csak bedolgozóként voltak foglalkoztatva. Előnye az volt, hogy például azok a kismamák, akik kicsi gyermeküket nem hagyhatták felügyelet nélkül, odahaza a házimunka elvégzése mellett keresethez jutottak. A kolhozhoz tartozó három faluban Nagyberegen, Beregújfaluban és Kígyóson a hatvanas évektől kezdődően huszonnyolc, harminc asszony szöött. Ennél jóval többen hímeztek. A beregújfalui hímező csoportnak egy időben ötvenkét tagja volt. A háború előtről megőrzött vászon és fonal, az általuk használt alapanyag persze igen hamar elfogyott. Évekig Zariccára és a környező településekre jártak felvásárolni a fonalakat.

A szövőasszonyok megannyi elismerésben részesültek, a '80-as évek végéig gyakran írtak róluk a központi lapok, rengeteg megrendelésük volt. A Kárpátaljai Állami Népi Együttes „bereg-i táncok” ruháit és kellékeit szöttek meg, valamint kárpátaljai éttermek falain is találkozhattunk beregi munkákkal.

A nagybereg-i iskolában már a '60-as évek elején megindult a beregi szöttesek szövésének az oktatása is. A szakköri munka vezetését Polónyi Katalin személyesen vállalta. A képzésen nemcsak megtanultak szöni a fiatalok, hanem a minták lerajzolását is elsajátították. Az igazi áttörés akkor következett be, amikor 1979-ben felépült az új iskola. Az erre a célra tervezett műhelyben már néhány szövőszéket is felállítottak. A falakat a beregi minták megnagyított és bekeretezett rajzaival díszítették. Ezek a mai napig szemléltetőként is szolgálnak.¹³

Nemcsak Antónikné Polónyi Katalin foglalkozott ezzel a nemes kézimunkával, hanem többen viselték szívükön a feladatot, hogy a hagyományt tovább kell vinni, és virágoztatni kell a beregi szöttek művészetét. Bereg megye több helyén találhatunk Kati nénihez hasonló népművészeket, mint például Derczeni Violát.

¹³ KOVÁCS ELEMÉR: *A beregi szöttek újjászületése* // Kárpátinfo hetilap. 11. évf. 38. szám

Derceni Viola munkássága

Beregdedében született 1934-ben. 1956-ban Kígyóásra ment férjhez. Több kiemelkedő elismeréssel büszkélkedhet, például az 1967-ben elnyert Ukrajna Érdemes Népművésze cím, az 1973-ban kapott kormánykitüntetés, 1980-ban népművészeti érdemrenddel tüntették ki, 1983-ban pedig elnyerte a Népművészet Mestere címet.

Komolyabban a '60-as évektől foglalkozott szőttesekkel, melyek elkészítésének technikáját édesanyjától és nagymamájától tanulta. A '70-es években lett tagja Antónikné Polónyi Katalin szövőcsoportjának. Első kiállítása 1967-ben volt a beregszászi Baratság Házban. Szőttesei bejárták egész Közép- és Kelet-Európát: voltak Moszkvában, Kijevben, Ungváron, Magyarországon, Kisvárdán, Nyíregyházán, Budapesten, sőt még Romániában és Csehszlovákiában is. Egyik kiállítása után kérték fel, hogy dolgozzon az ungvári képzőművészeti központban szövőnőként.

Minden munkáját beregi technikával és motívumokkal készítette. Legkedvesebb mintái közé tartozik a farkasnyomos, az őszirózsás, tulipános és makkos. „A mintákat régi kendőkről, függönyökről, könyvekből rajzolta át. A legrégebbi egy makkos-tölgyfaleveles szőttesminta, amelyet egy 80 esztendővel ezelőtt készült kendőről másolt le. Van olyan minta, amelynek elkészítését az édesanyja tanította neki, mint az úgynevezett sávós, amely nagy odafigyelést és türelmet igényel. Készített olyan abroszt, amely teljes egészében úgy van díszítve. Az abroszok mellett szép számban szőtt függönyöket, párnákat, terítőket, kendőket, valamint az Úr asztalát díszítő terítőket is. A munkáit hagyományosan vörös és fekete cérnával szőtte, de szükségmegoldásból készültek garnitúrák barna, sárga és rózsaszín cérnával is.”

Elismert népművész lett Kárpátalján, sokan házhoz jártak hozzá a szakmát kitanulni, akiből mára már elismert szövőnők váltak.¹⁴

Ha tovább keresünk Kárpátalja falvai között, akkor máshol is találunk olyan népművészt, aki készít beregi szőtteseket. Ha ezek a textilek mesélni tudnának... De megteszi ezt helyettük egy újabb kárpátaljai alkotó: Orosz Gizella, aki Beregújfaluban honosította meg a szőtteseket.

Orosz Gizella munkássága

Fiatal korától mindennapos volt a szövés és fonás az életében, hiszen nagyanyjához járt a fél falu a szövéshez vetni a fonalat. Férjhez menetele után 1979-ben Kígyóásra járt Derceni Violához szőni. Hárman dolgoztak, és személyenként havi nyolcvan rubelt kerestek. Ezután önállósult, sok megrendelése volt, szőtt a derceni szuvenírcég számára, akik Moszkvában és Szentpéterváron értékesítették a szőtteseket. A református egyház boltjában kapható díszkendőket is ő szőtte. Boldogságos kendőket, násznagykendőket rendeltek tőle lakodalmakra.

¹⁴ MOLNÁR BERTALAN: *Szőttes vörössel, feketével* // Beregi hírlap, 2010. január 15.

Rendszeresen szőtt és a mai napig sző több iskolának ballagótarisznyákat. De folyamatosan kap Kárpátaljáról és Magyarországról is megrendeléseket.¹⁵

A beregi szőttes jelene és jövője

Prófusz Marianna népművész

A magyarságnak vannak olyan vidékei, ahol a közömbösítő nemzetközi kultúra és az élet egyre fokozódó nyomorúsága még nem irtotta ki teljesen a néplélek ősi teremtő ösztöneit, nemzedékről nemzedékre átöröklött formakincsét és fantáziáját. Ehhez a vidékhez tartozik pl. Beregszász is, ahol él és munkálkodik Prófusz Marianna, aki napjainkban is aktívan népszerűsíti az emberek között a beregi szőttest.

Prófusz Marianna 1959-ben született Beregszászban. 1976-ban kezdett szőni (1976 novemberétől). A nagyszülei és nagynénje is szövessel foglalkoztak. A szövőcsoportba csak az alapok elsajátítása után került be. 1979-től a Nagyberegi Középiskolában tanítja a szövést és a hímzést. 1983-ban pedagógusi képesítést szerzett az Ungvári Állami Egyetemen kémia és biológia szakon. Szövési pályafutásának elején hetente és havonta kellett leszőnie bizonyos mennyiségű kendőt és szőttest. Az ekkor készült pályamunkáival 1984-ben elnyerte a Népművészet Mestere (UA), majd 1983-ban a Népművészet Ifjú Mestere (HU) címet. 1990-től nyári egyetemre járt Zalaegerszegre, ott ismerkedett meg magyarországi népművészekkel, akiknek a segítségével elvégezett egy szövőtanfolyamot, miután A kategóriás vászonszövő lett. 2007-ben a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje kitüntetésben részesült.

Több kiállítása volt már. 1979-től szőtteseivel állandó résztvevője a városi, regionális és az országos kiállításoknak. Munkáit bemutatták Beregszászban, Munkácson, Ungváron, Huszton, Kijevben (1979, 1982, 1984, 2004, 2005, 2006), Moszkvában (1979, 1981, 1985), Nyíregyházán (2004, 2005), Tokajban (2001), Szegeden (1994), Budapesten (2000, 2003), Érden (2000), Gödöllőn (1990, 2000), Miskolcon (2004), Szolnokon (2001), Hatvanban (2000), Zalaegerszegen (1997). Önálló kiállításai Beregszászban, Budapesten, Szegeden, Zalaegerszegen, Kijevben, Miskolcon, Kolozsváron, Péterfalván voltak. Többnyire ezekkel a kiállításokkal próbálják népszerűsíteni a beregi szőttes világot.

A népművész véleménye szerint nagyon nagy jelentősége van a nagyberegi múzeumnak, mely segít népszerűsíteni a beregi szőttest. A falusi turizmus keretén belül a helyi lakosokon kívül távoli vendégeket is vonz a múzeum.

Tanítványai közül vannak, akik komolyan foglalkoznak a beregi szőttessel, pl. Sas Judit, Székely Gabriella, de akad köztük olyan is, aki, ha mást nem is, de pokrócot, garnitúrakendőt vagy egy-egy abroszt megsző. Általában – a nyári kerti munkák miatt – inkább télen hódolnak a beregiek a szövésnek. Igény van a

¹⁵ BADÓ ZSOLT: *A beregi szőttes mestere – Orosz Gizella // Kárpátalja hetilap. IX. évf., 27.(442 szám). 2009. július 3.*

munkákra, mivel falun még mindig szokás, hogy esküvőkön vagy temetéseken a lócákon szőtt pokróc legyen. A szőttes kendőket pedig nemcsak a lakás díszítésére használják, hanem vőfélykendőként is szolgálnak, illetve esküvőkkor ilyeneken esküsznek az ifjú párok, találkozunk velük a jegyzőknél, a templomokban és a lakodalmas autókról sem hiányozhatnak.

Szerinte a beregi szőttesnek mindig is lesz presztízse. Megrendelések vannak, hiszen a beregi szőtest ismerik. Nemcsak Nagyberegen, hanem már Mezőváriban, Muzsalyban, Benében és Borzsován is szőnek. Mert rájönnek az emberek, hogy az idelátogatók szeretnének az adott helyről emlékül elvinni valami olyan értéket, ami helyi és nem tömeggyártmány, kézzel fogható és nem túl költséges.

Tudatosítani kell az emberekben azt, hogy nemcsak egy kínai csipkében van érték, hanem egy kézzel készített alkotásban is, amiben benne van a művész türelme, ideje és szeretete.¹⁶

Napjaink beregi szőttes tárházai

Több tárházat nyitottak abból a célból, hogy a beregi szőttes iránt érdeklődők betekintést nyerjenek Bereg megye gyöngyszemének birodalmába.

A beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátjai Magyar Főiskola épületében állandó kiállítás mutatja be a kárpátaljai népi kultúrához tartozó háztartási textilvilágát. A Polónyi Katalin Textilmúzeumban megtalálhatóak az Antónikné Polónyi Katalin által felajánlott szőttesek, amelyeket üvegezett vitrinekben tekinthetnek meg a látogatók. Találkozhatnak a gyűjtemény anyagában a híres farkasnyomos mintával is, például egy szintén Polónyi Katalintól származó nagyberegi kispárnán. „Egy helyi monda úgy magyarázza a minta születését, hogy az éppen a lámpánál szövő asszony felfigyelt a kutyák ugatására, s kiszaladva azt tapasztalta, hogy a házőrző ebek összeverekedtek egy a hegyekből a sötétség leple alatt leereszkedett farkassal. Miután a kutyák elkergették a fenevadat, az asszony meglátta a hóban a sebzett farkas véres lábnyomát. Ennek hatására jelent meg szemei előtt a később híressé vált minta, amit mindjárt meg is szőtt.”¹⁷ Többek között megtalálhatóak a II. Rákóczi Ferenc Kárpátjai Magyar Főiskolán Orosz Gizella „gyermekei” is, amelyekre jellemző a beregújfalui szedésminta is.¹⁸

Nagyberegen a mai napig ápolják a szőttes készítésének hagyományait. A helyi iskolában létrehozott múzeumban megtekinthetők a szövéshez és fonáshoz használatos tárgyak, régi lenvászon alapanyagú szőttesek, melyek között akadnak több mint 130 éves darabok is. Találkozunk még beregi szőttesekkel a Nagyberegi Tájházaiban is, amelyet 2013. február 15-én avattak fel.

¹⁶ Adatközlő: Prófusz Marianna. Beregszász. 2011.05.04.

¹⁷ pszv: *Textilbe szőtt múlt* // Kárpátalja hetilap. XI. évf., 7. (527) szám. 2011. február 18.

¹⁸ Badó Zsolt: *A beregi szőttes mestere – Orosz Gizella.* //Kárpátalja hetilap. IX. évf., 27.(442 szám). 2009. július 3.

Munkám végén, amikor már csak elvarrtam a szálakat, akkor találtam rá még Bakó Olga és Baraté Irén beregiszöttes-készítő népművészekre. Ez azt bizonyítja, hogy bár kevés az írott forrásanyag, mégis kimeríthetetlen a témakör.

Mint minden népművészeti megnyilvánulásnak, így a beregi szöttesnek is van múltja, jelene, és hiszem azt, hogy jövője is. Napjainkban élő hagyományörzők igyekeznek nemcsak népszerűsíteni, hanem virágoztatni szülőföldünk kultúráját. Féltve őrzik kincseinket pl. az említett tárházakban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- DOMANOVSKY GYÖRGY: *A magyar nép díszítőművészete*. I. kötet. Budapest, 1981, Akadémia Kiadó.
HOPPÁL MIHÁLY – JANKOVICS MARCELL – NAGY ANDRÁS – SZEMADÁM GYÖRGY: *Jelképtár*. Gyula, 2000, Helikon Kiadó.
TARJÁN GÁBOR: *Folklór, népművészet, népies művészet*. Budapest, 1991, Tankönyvkiadó.
LANDGRÁF KATALIN – SZITTNER ANDREA: *Kézi szövés*. Budapest, 1983, Népművelési Propaganda Iroda.
VOIGT VILMOS: *Magyar folklór. / Művészet*. Budapest, 1979, Tankönyvkiadó.
VISKI KÁROLY: *Székelly szőnyegek*. Budapest, 1928.
PERCEL ERZSÉBET: *Szöttes*. Budapest, 1962.

LEXIKONOK, ENCIKLOPÉDIÁK

- FÉL EDÍT – HOFER TAMÁS – K. CSILLÉRY KLÁRA: Népművészet. In Magyar Néprajzi Lexikon, 3. Budapest, 1980.
FÉL EDIT: Magyar Néprajzi Lexikon. Budapest, 1982, Akadémia Kiadó.

ÁLTALÁNOS ÖSSZEFOGLALÓ MŰVEK

- BOTLIK JÓZSEF – DUBKA GYÖRGY: *Ez hát a hon...* Mandátum Kiadó, Budapest – Universum Kiadó, Szeged. 1991.
FEDINEC CSILLA, VEHES MIKOLA (FŐSZERK.): *Kárpátalja 1919–2009*. Budapest, 2010, Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete.
BÁRDI NÁNDOR – FEDINEC CSILLA – SZARKA LÁSZLÓ: *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, 2008, Gondolat Kiadó.

SAJTÓ

- Beregi Hírlap / 2010. január 15.
Kárpátalja. IX. évf., 27.(442 szám). 2009. július 3.
Kárpátalja. XI. évf., 7. (527) szám. 2011. február 18.
KárpátInfo. 11. évf. 38. szám

FORRÁS

- Adatközlő: PRÓFUSZ MARIANNA. Beregszász. 2011. 05. 04.

Наукове видання

ACTA ACADEMIAE BEREKSASIENSIS

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Історія

Том XIII, №1

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

Матеріали подані мовою оригіналу

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Головні редактори *І.Орос, Й.Сікура*
Заступники головних редакторів *І.Мандрик, М.Сюсько, А.Сабо*
Відповідальний редактор *І.Пенцкофер*
Відповідальний секретар *І.Силадій*
КОРЕКТУРА *І.Варцаба, О.Кордонець, М.Левринц*
ВЕРСТКА *А.Козут*

Підписано до друку 23. 06. 2014 р.
Формат 70x100/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умовн. друк. аркушів 22,2. Наклад 300. Зам. № 78

Друк ТОВ «Папірус-Ф»
88000, м. Ужгород,

Адреса редакції:
90202 Берегове, пл. Кошута, 6,
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці ІІ
Тел.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua